

VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ, Glagoljski rukopisi otoka Krka. Zagreb, 1960. Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 51. Ur. M. Kostrenčić. Vel. 8^o. Pp. 1—456 i 32 fotografije originala.

Poznato je da je otok Krk od svih naših krajeva najdulje i najčvršće čuvao glagoljsku tradiciju pa nije ništa neobično da je on dobio naziv »vagina rerum glagoliticarum« (Jagić) i da je još i danas, kada su se mnogi krčki rukopisi razasuli po čitavu svijetu, on prava riznica i pravi eldorado glagoljskih rukopisa. Stoga je bio zaista veliki zadatak naše znanosti dati opis svega glagoljaškog blaga koje se do današnjih dana sačuvalo na otoku Krku: »... da se ... propadanje i bestražno nestajanje uspori i da se dobije stvaran uvid u krčki glagolizam« (Štefanić). Prof. Vjekoslav Štefanić, i sam Krčanin (Bašćanin) i dugogodišnji pročavatelj glagolizma, dugi je niz godina obilazio krčka mjesta i njihove biblioteke i arhive da bi dobio uvid u stvarno stanje sačuvanog pisanog glagoljskog blaga. Svaki je tekst trebalo pregledati, odrediti mu dob, kraj gdje je nastao, sadržaj, vrijednost. Mnoge je tekstove trebalo tek otkriti, zbog toga što je znalaca glagoljskog pisma sve manje i što su knjižnice u provinciji u slabom stanju i katkada slabo vođene. Plod ovoga svoga takoreći životnoga djela dao je prof. Štefanić u knjizi »Glagoljski rukopisi otoka Krka«, u knjizi kojom je okrunjen i rad mnogih drugih naših pregalaca, počevši od Kukuljevića i Berčića pa do Milčetića i Ivšića, koji su proučavali glagolizam otoka Krka.

Knjiga je podijeljena na 1. uvod, 2. opis rukopisa po abecednom redu mjesta i po nalazištima (16 mjesta: Baška, Dobrinj, Draga Bašćanska, Dubašnica, Glavotok, Kornić, Košljun, Kras, Krk, Linardići, Omišalj, Poljica, Punat, Sveti Vid, Vrbnik, Vrh; kako u nekim mjestima ima i po nekoliko nalazišta (Dubašnica 2, Krk 5, Vrbnik 5), u knjizi je obrađeno u svemu 25 nalazišta), 3. indeks imena, 4. stvarni indeks, 5. slike nekih strana rukopisa /32 na broju/. Opisano je u svemu 236 rukopisa. Na kraju svakog popisa po mjestima dan je i popis onih rukopisa koji su se nekada nalazili na Krku, a danas se nalaze negdje drugdje ili su nestali. Tih rukopisa ima zaista veoma mnogo. Broj je njihov samo nešto manji od sačuvanih rukopisa /236 : 212/: Baška 36, Dobrinj 22, Draga Bašćanska 6, Dubašnica 40, Glavotok 25, Kornić 2, Krk 5, Linardići 3, Omišalj 20, Poljica 5, Punat 2, Sv. Vid 1, Vrbnik 44, Vrh 1, u svemu 212 rukopisa.

U uvodu /pp. 5—32/ autor daje, iza nekoliko strana na kojima iznosi razloge zbog kojih izdaje djelo, sedam poglavlja od kojih se prvih pet odnose na povijest otoka Krka: 1. historijsko-politički pregled, 2. crkva i svećenstvo, 3. bratovštine, 4. hrvatskoglagoljski notarijat, 5. starije potvrde o glagoljskim rukopisima, 6. neka objašnjenja o katalogu, 7. popis kratica. Naročito treba istaći u ovom uvodu autorov prikaz ustanove krčkih seoskih (mjesnih) kapitula i njihove uloge u životu zajednice, prikaz brojnog stanja svećenstva na otoku Krku kroz vjekove (tabelarno prikazan), prikaz o vođenju matica, prikaz o monastičkom kleru na otoku (benediktinci, franjevci, pavlini), prikaz o bratovštinama i o hrvatskoglagoljskom notarijatu. Isto tako je vrijedan i prikaz o knjižnom fondu knjižnica kroz vjekove (rađen na temelju starijih potvrda u rukopisima). Ovaj prikaz započinje pisac poznatom bilješkom iz 1475. iz Omišlja gdje se spominje da je u grad Krk po naređenju kneza Ivana Frankopana poslana jedna biblija, 4 misala i knjiga legendi. Zatim pisac podrobno navodi zapise iz kojih se vidi stanje rukopisnog fonda u Vrbniku: to su zapisi iz 1493, 1507, 1510, 1550, 1570, 1620. Tako i dalje po mjestima autor navodi stare zapise iz kojih se može pratiti knjižni fond svakog mjesta. Naročito ističe kako su neke knjige vjerojatno pisane na otoku Krku, dok su neke tokom vjekova prenesene na otok Krk iz Krbave, Gacke, Like, Vinodola i Istre.

U opisu rukopisa prikazao je autor ovakvo stanje:

Baška. U župnom uredu u Baški evidentirano je 30 rukopisa. Osim raznih kapitulskih računa, kopijalnih i bratovštinskih knjiga, tu se nalazi knjiga »O četiri posljednje stvari« (pisana u 17. st., prijevod iz talijanskoga, ne odgovara Glavinićevu djelu »Četiri posljednja« iz 1628) i »Skripta iz moralke« (18. st.).

Dobrinj. 21 rukopis, uglavnom kapitulske, bratovštinske knjige i notarski protokoli.

Draga Bašćanska. 6 rukopisa, sve bratovštinske knjige.

Dubašnica. U župnom uredu u Bogovićima našao je autor 13 rukopisa. U franjevačkom samostanu u Portu nađena su 22 rukopisa od kojih su najzanimljiviji »Levakovićev Liber psalmodiarum« (oko g. 1634) i »Odlo-

mak rituala (18. st.)«. Autor je identificirao zagubljeni Levakovićev autograf tzv. Psaltira Nikole Rabljanina iz 1222.

Glavotok. 11 rukopisa. Od kojih: »Fragment obrednika sprovednih molitava« (15. st.), »Fragment Peregrinova blagdanara« (16. st.), tekst sličan Novljanskom blagdanaru iz 1506. Tu je i neki latinsko-slavenski rječničić (iz 19. st.).

Košljun. 7 rukopisa, od kojih su vredniji dvolist brevijara 14—15. st., fragmenti misala 15. st. i zbirka propovijedi 17. st.

Kras. Rukopis knjige bratovštine sv. Antuna (17.—19. st.).

Krk. 5 nalazišta. U župnom se uredu čuvaju samo »Knjige beneficija kapele sv. Križa u Krku« (17—18. st.). U arhivu Kaptola nalazi se rječnik Ivana Kraljića (»Slovníkъ slavěnskij, latinskij, harvatskij«, iz 1754). U arhivu bivše osorske biskupije čuva se, uz popis desetina Beloga na otoku Cresu (iz 1679), i jedan list misala, »jedna od najstarijih odlomaka glagoljskoga rimskoga misala prve hrvatske redakcije, vjerojatno s kraja XIII-og stoljeća« (Štefanić). U arhivu samostana trećoredaca uz 12 rukopisa drugog (računskog i sl.) sadržaja, ima 4 fragmenta misala i brevijara (14—15. st.), nekoliko direktorija (»žunta«) iz 18. st., konstitucije trećoredaca iz 1734, propovijedi fra Jacinta Milohnića iz 1774, prijepis staroslavenske gramatike J. Dobrovškoga (1887) i Vajsov koncept latinsko-staroslavenskog rječnika (20. st.). U arhivu bivše krčke Staroslavenske akademije nalazi se nekoliko vrednijih rukopisa koje autor podrobnije opisuje i proučava: 1. tri fragmenta pasionala iz 13. st., 2. omišaljski list apostola iz 13—14. st., uz kojega prikaz autor ističe da je i u hrvatskoj glagoljskoj književnosti bilo potpunih apostola podijeljenih na perikope za čitanje na pojedine dane crkvene godine, slično kao i u Istočnoj crkvi, 3. 7 fragmenata misala 14—15. st., 4. 3 fragmenta brevijara 14—15. st., 5. homilijar na Matejevo evanđelje 15—16. st., preveden s češkoga originala (pisac-prevodilac je čakavac sa zapadnog čakavskog područja, negdje s terena Istre ili iz jugozapadne Hrvatske), 6. Antoninov konfesional (Summula) 15—16. st., priručnik za ispovijedanje, 7. Kvadriga duhovnim zakonom 15—16. st., tekst po sadržaju jednak Kvadrigi Šimuna Grebla (Roč, 1493, danas Cod. sl. 55 u Beču), a možda obje *kvadrige* imaju i zajedničkog autora-prevodioca, 8. Sermoni Disipula (po Heroltu, † 1468) iz 16. st., priručnik za propovijedanje kroz čitavu godinu, 9. Svetosveti koncilij tridentinski (iz 1712, pisac Antun Franki).

Omišalj. 10 rukopisa od kojih su najzanimljiviji »Pisme duhovne (1791)« i zbirčica apokrifnih legenda iz početka 19. st.

Poljica. 25 rukopisa.

Punat. Jedan list misala 15. st.

Vrbnik. 5 nalazišta: župni ured, ostavština Petris u župnom uredu, knjižnica »Vitezić«, ostavština Jerka Grškovića, knjižnica popa Ivana Volarića. U svemu 60 dragocjenih glagoljskih rukopisa. Glavni se materijal u Vrbniku čuva u knjižnici (arhivu) župnog ureda. Vrbnik je najveće i najvrednije nalazište krčkih glagolitika, pa opis njihov u Štefanićevoj knjizi obasiže gotovo pola prostora knjige. Činjenica da je Vrbni-

ku posvećen toliki prostor, sama je po sebi razumljiva. Centar djelatnosti glagoljaša na Krku bio je oduvijek Vrbnik, kao kulturna i geografska opozicija gradu Krku gdje je vladao latinizam i gdje je glagolizam bio okružen jakim pritiskom latinizma. Glagolizam jugozapadnog Krka nje-govali su više redovnici i njihove kuće, gdje je intervencija latinskog sekularnog klera bila otežana, dok je glagolizam sjevernoistočnog Krka bio u rukama svjetovnog glagoljaškog svećenstva. Nije dakle čudo da se u tom krčkom centru (sekularnog) glagoljaškog svećenstva sačuvalo i do danas najviše (i najvrednijih) krčkih glagolitika.

Ponajprije dolaze razni administrativni spisi: 14 knjiga raznih kapitulskih materijala (kopija, instrumenata, legata, zajmova, zakupa, računa), miscelanea (evidencija, desetina, imenik bratovština, s poznatim apokrifom o Melkisedekovu rođenju koji je objavio 1931. Stjepan Ivšić); slijede matice (nro 17—21), bratovštinske knjige (nro 22—29), katastik kapele sv. Mavra izvan Vrbnika (nro 30), protokoli raznih notara (Ivana Stašića, Petra Petrisa, Antona Petrisa).

Slijedi materijal koji je najstariji i najvredniji pa prema tome i za historiju glagoljice u Hrvatskoj u svakom pogledu od prvorazredne važnosti. To su rukopisni brevijari i misali koji se čuvaju u Vrbniku, a koje su već i dosada proučavali razni slavisti (Berčić, Vajs, Ivšić, Nahtigal, Mihajlov, Hamm). Prije svega tu su 4 fragmenta brevijara 13. st., 3 lista brevijara (nro 55 iz 13. st. te ostali iz 14—15. st.), te četiri vrbnička brevijara (I iz 13—14. st., II iz 14. st., III iz 15. st., IV iz 14. st.). Zatim dolaze 3 lista misala (15. st., nro 50—51, 58), I i II (prvi iz 1456, drugi iz 1462) vrbnički misal, list pergamene sa zapisima (15. st.), Petrisov zbornik (nro 47, iz 1468), Kvarezimal i Tumačenje Muke Šimuna Grebla (iz 1493. i 1498), Vrbnički (krčki) statut (16. st.), zbirka pjesama Franića Juranića (18. st.), molitveni priručnik iz 18. st., odlomak zbornika 13. st. (Epistula o nedjelji, misa na Rođenje Marijino), molitvenik Bara Tomašića (17—18. st.), molitvenik Gašpara Vnučića (1568), protokol Petra Petrisa (1704—9), knjižica egzorcizma (18. st.).

Autor daje detaljan opis svih ovih rukopisa, historijat dosadašnjeg proučavanja, ispis gotovo svih vrednijih zapisa. Kod toga korigira mnoga dosadašnja mišljenja pa su njegove konstatacije vrijedan prilog daljem proučavanju ovih dragocjenih rukopisa. Po opsegu Štefanićev opis ovih kodeksa predstavlja upravo male monografije o njima, s detaljnim analizama svih problema koji se nameću u vezi s njima. Autorov je redoslijed u opisu pojedinog rukopisa ovaj: najprije opći i paleografski opis, zatim opis jezičkih crta, potom sadržajna problematika te na kraju zaglavak u kojem se daje rekapitulacija s historijatom porijekla rukopisa.

Autor se naročito zadržao na prikazu Petrisova zbornika (1468), te Kvarezimala i Tumačenja Muke Šimuna Grebla i Krčkog statuta (16. st.), da ne govorimo o svim misalima i brevijarima koji su tako važni za najstariju hrvatsku kulturnu povijest.

Da završimo: kada se u našoj znanosti pojavi i najmanji rad koji rješava bilo koji problem, treba ga pohvaliti, a kada se pojavi kakva sinteza tipa Štefanićeve knjige, to se mora naročito pohvaliti jer to znači

često mali događaj u proučavanju dotične grane nauke, naročito danas kada je stručnjaka i sitnih priloga u bezbrojnim publikacijama sve više pa je sve teže pratiti tko je što i gdje što kazao. Naročito treba pohvaliti Štefanićevu sintezu o krčkim glagoliticama zbog toga što se upravo sa sigurnošću može tvrditi da bi se danas teško našao koji drugi ljubitelj glagoljaške tradicije koji bi se prihvatio ovakvog posla. Stoga s nestrpljenjem očekujemo i drugu Štefanićevu sintezu: opis glagolitika koje se čuvaju u Arhivu Jugoslavenske akademije u Zagrebu.

Valentin Putanec